

Asia: VN/24081/2023

Varmuusvankeuden käyttöönotto ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen - Arviomuistio

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Käräjäoikeus lausuu arviomuistiossa esitetyistä muutosehdotuksista, jotka koskevat yhdistelmärangaistukseen tuomitsemisen edellytyksiä ja uutta varmuusvankeus -nimistä seuraamuslajia.

Yleiset näkökohdat varmuusvankeuden käyttöönotosta

Käräjäoikeus toteaa, että ehdotetussa uudessa varmuusvankeus -seuraamuksessa ei ole kysymys varsinaisesta rangaistuksesta, vaan turvaamistoimenpiteestä, jolla eristetään vaarallinen rikoksenteijä vankilaan muiden ihmisten suojelemiseksi. Kyse on merkittävästä seuraamusjärjestelmää koskevasta uudistusehdotuksesta. Käräjäoikeus ei ota kantaa siihen, tulisiko tällainen uusi seuraamuslaji ottaa Suomessa käyttöön, mutta tuo esiin kuitenkin seuraavat huomiot.

Elinkautiseen vankeuteen tuomittujen rikoksenteijöiden osalta rikoksenteijän vaarallisuus ja riski syyllistyä uusiin vakaviin rikoksiin otetaan huomioon jo nykyään ja vapauttamista voidaan siten lykätä sillä perusteella, että rikoksenteijää pidetään vaarallisena muille ihmisille. Ehdotettu varmuusvankeus mahdollistaisi tämän myös sellaisten rikoksenteijöiden osalta, jotka tuomitaan määräaikaiseen vankeusrangaistukseen.

Jo voimassa olevan lainsäädännön mukaan ehdonalaista vapauttamista voidaan lykätä ilman vangin suostumusta, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on olemassa ilmeinen vaara, että vanki vapauduttuaan syyllistyy henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi

loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen estämiseksi (RL 2 c luku 9 § 2 momentti). Voimassa olevassa laissa oleva yhdistelmärangaistus perustuu myös siihen, että rikosentekijää on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle ja siihen liittyy vankeusrangaistuksen jälkeinen valvonta-aika. Ongelmaksi voidaan nähdä tilanteet, joissa tällainen erittäin vaarallisena pidettävä vanki vapautuu yhdistelmärangaistuksesta, vaikka häntä olisi edelleen vielä valvonta-ajan jälkeenkin pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Ehdotetun varmuusvankeuden voidaan nähdä vastaavan tähän ongelmaan.

Esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista

Arviomuistiossa on ehdotettu kahta erilaista sääntelyvaihtoehtoa varmuusvankeuden käyttöönotolle. Siinä tapauksessa, että ehdotettu varmuusvankeus päätetään ottaa lakiin, käräjäoikeus lausuu esitetyistä sääntelyvaihtoehdoista seuraavaa.

Ehdotetussa sääntelymallissa A uusi varmuusvankeus perustuisi yhdistelmärangaistukseen. Rikosseuraamuslaitos voisi hakea Helsingin hovioikeudelta yhdistelmärangaistukseen tuomitun vankeusajan jatkamista varmuusvankeutena, jos yhdistelmärangaistukseen tuomittua olisi pidettävä edelleen niin vaarallisena, että olisi käsillä ilmeinen vaara siitä, että tämä syyllistyisi vapauduttuaan uuteen vakavaan toisen henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen. Arviointikriteerit olisivat ehdotuksen mukaan tältä osin yhtenevät elinkautisvankien vapauttamisharkinnan kanssa.

Helsingin hovioikeus on vuodesta 2006 saakka käsitellyt elinkautisvankien vapauttamismenettelyä koskevat asiat ensiasteena. Hovioikeus tulisi ehdotuksen mukaan myös jatkossa käsittelemään elinkautisvankien vapauttamista koskevat hakemukset ja sääntelymallin A mukaan hovioikeus ratkaisisi myös varmuusvankeuteen määrittämistä koskevat asiat ensiasteena. Molemmissa asioissa on tältä osin kyse sen arvioinnista, onko rikosentekijää pidettävä vapauttamishetkellä niin vaarallisena toisten hengelle, terveydelle tai vapaudelle, että tätä ei voida vapauttaa. Oikeuskäytännön yhtenäisyys ja oikeusvarmuus puhuvat sen puolesta, että vankilassaoloajan jatkaminen rikosentekijän vaarallisuuden perusteella käsiteltäisiin kaikissa asioissa samassa tuomioistuimessa. Mikäli varmuusvankeuteen määrittäminen annettaisiin alioikeuksien tehtäväksi, kuten sääntelymallissa B, tulisi varmuusvankeuden edellytykset yksittäisten tuomareiden harkittavaksi hyvin harvoin verrattuna siihen, että asiat käsiteltäisiin hovioikeudessa esimerkiksi samalla lainkäyttöosastolla, joka käsittelee myös elinkautisvankien vapauttamismenettelyä koskevia asioita. Tämä seikka puhuu sääntelymallin A puolesta.

Sääntelymallissa B ehdotetaan, että tuomioistuimien voisi rangaistukseen tuomitessaan syyttäjän vaatimuksesta päättää, että rikosentekijä tuomitaan varmuusvankeuteen. Sääntelymallissa varmuusvankeuden edellytykset olisivat rikoshistorian osalta tiukemmat kuin yhdistelmärangaistuksen osalta ja sen soveltamisala jäisi tämän vuoksi vähäisemmäksi. Kuten edellä todettiin, tulisi kysymys varmuusvankeuteen tuomitsemisesta suhteellisen harvoin käräjäoikeuksissa

arvioitavaksi. Kysymys tulisi myös arvioitavaksi koko valtakunnan alueella ja eri hovioikeuspiireissä, mikä asettaa enemmän haasteita oikeuskäytännön yhtenäisyydelle verrattuna siihen vaihtoehtoon, että varmuusvankeudesta päättäisi aina Helsingin hovioikeus. Käräjäoikeus kiinnittää myös huomiota siihen, että myös sääntelymallissa B Helsingin hovioikeus joutuisi käsittelemään varmuusvankeudesta vapauttamista koskevia hakemuksia siinä vaiheessa, kun rikosoikeudenkäynnissä tuomittu varmuusvankeus on päättymässä. Sääntelymallissa B voisi tulla teoriassa määrättäväksi varmuusvankeuksia, joiden osalta varmuusvankeutta ei sääntelymallissa A enää edes haettaisi hovioikeudelta, koska rikosentekijää ei vapauttamishetkellä enää olisi Rikosseuraamuslaitoksenkaan näkemyksen mukaan pidettävä vaarallisena muille ihmisille. Näin ollen sääntelymallissa B voi ainakin teoriassa aiheutua tarpeettomia varmuusvankeuteen määräämisiä, miltä sääntelymallissa A välttyttäisiin. Nämäkin seikat puhuvat sääntelymallin A puolesta.

Yhdistelmärangaistusta koskevaa säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös ensikertalaisia. Tältä osin ehdotetun uuden RL 2 c luvun 11 §:n 3 momentin osalta käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksen mukaan yhdistelmärangaistuksen lisäedellytyksenä ensikertalaisten osalta olisi myös, että rikoksen luonne ja tekotapa ilmentävät rikosentekijässä erityistä vaarallisuutta. Käräjäoikeus huomauttaa, että pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan yhdistelmärangaistuksen edellytyksenä on aina, että rikoksesta ilmenevien seikkojen ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:n 3 momentin mukaisessa selvityksessä arvioidun korkean uusimisriskin perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että rikosentekijä syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen. Ehdotetussa uudessa 3 momentin lisäedellytyksessä mainitut seikat vaikuttaisivat siten tulevan arvioitavaksi jo pykälän 2 momentin 3 kohdan nojalla. Ehdotetun 3 momentin lisäedellytyksen tarpeellisuutta tulee arvioida mainittu huomioon ottaen. Muutenkin mahdollisuuksia yhdistelmärangaistusta koskevan RL 2 c luvun 11 §:n säännöksen selkeyttämiselle ja tiivistämiselle on syytä selvittää.

Yksittäisenä huomiona käräjäoikeus kiinnittää vielä huomiota siihen, että arviomuistiossa ehdotetaan yhdistelmävankeuden ja varmuusvankeuden edellyttävän sitä, että on olemassa ilmeinen vaara siitä, että rikosentekijä vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen. Arviomuistion mukaan säännöksen muuttamisella ei olisi tarkoitus muuttaa yhdistelmärangaistuksen tuomitsemisen edellytyksiä. Voimassa olevan lain mukaan yhdistelmärangaistukseen tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikosentekijää on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Asian jatkovalmistelussa tulee arvioida, onko lain sanamuodon muuttaminen tältä osin välttämätöntä ottaen huomioon, että oikeuskäytännössä joudutaan tällöin ottamaan kantaa muuttuneeseen sanamuotoon.

Yhteenvetona käräjäoikeus toteaa, että sääntelymalli A vaikuttaa selkeämmältä ja paremmin nykyiseen seuraamusjärjestelmään istuvalta ottaen huomioon, että se perustuu jo seuraamusjärjestelmän osana olevaan yhdistelmärangaistukseen ja siihen, että varmuusvankeuden edellytyksiä harkitsisi Helsingin hovioikeus siinä vaiheessa, kun rikosentekijän vapauttaminen on ajankohtaista. Käräjäoikeus toteaa, että kummassakaan sääntelyvaihtoehdossa ei vaikuttaisi olevan merkittäviä vaikutuksia käräjäoikeuden työmäärään.

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Lepola Anne
Helsingin käräjäoikeus - käräjätuomari Juha Hartikainen